

FEMINISM

Tid efter annan sägs det att saken är avgjord, att de riktigt stora meningsmotsättningarna om hur samhället bör organiseras har försvunnit, att ideologierna, kort sagt, är döda. Men tid efter annan har tanken om ideologiernas död kommit på skam. Knappt hade Tingsten på 1950- och 60-talen lanserat tanken att ideologierna var döda, att vi nu levde i en ideologisk idyll, så antändes en kritisk diskussion om samhällets grundritning bland ungdomar och arbetare i hela västvärlden. På 1980- och 90-talen har tankar om ”historiens slut” och politikens ”enda väg” gjort sig breda.

Men samtidigt tycks den kritiska ideologiska diskussionen bara växa i styrka: på senare år har högerextrema rörelser – med tankegods som ibland går att knyta till mellankrigstidens fascism – gjort sig gällande. Den feministiska traditionen har på senare tid exploderat i kritiska analyser av grundläggande strukturer i våra samhällens sätt att fungera. En helt ny sorts internationella rörelser som kritiserar världsekonomin har just sett historiens ljus. Mycket tack vare Internet har globala kritiska opinioner kunnat organisera sina analyser och aktioner mot ett globalt system: kapitalismen. Och i många länder går en politisk ideologi som vänder upp och ned på människans förhållande till djuren hand i hand med spektakulära politiska aktioner.

Varför utropas då med jämna mellanrum ideologiernas död? Ja, kanske är det segrarna som talar! Kanske har de grupper som har mest anledning att vara nöjda med hur samhället för närvarande är organiserat något att vinna på att saken skulle vara ur världen, att det inte längre finns någonting att bråka om. Att alla, även motståndarna, nu insett att just det här sättet att ha det på i samhället är det bästa. Retorik alltså, till förmån för de egna åsikterna, som för tillfället råkar vara dominerande.

Kanske är tesen om ideologiernas död också en sorts besvärjelse, som bär på minnet av fruktansvärda händelser? Politiska ideologier är ju på intet sätt några oskyldiga saker. De har eldat på mardrömslika krig. De har motiverat mord på miljoner och miljoner människor. De har, sedan de för ett par århundraden sedan, klev in på scenen som distinkta tankesystem i konflikt med varandra sannolikt orsakat de allra mest fruktansvärda katastrofer som människan varit ansvarig för, någonsin. Så kanske är osanningen att ideologierna är döda möjlig att tolka som

en vädjan om att vi ska vara nöjda med vad vi har, eftersom de stora förändringsförsöken har en tendens att orsaka förintelse och död?

Hur som helst växer intresset för politiska ideologier hos ungdomar, fackföreningar och hos folk i allmänhet. Och ett allt större intresse för ideologiska frågor är naturligtvis bara att applådera. För hur skulle vi annars ha det med våra liv, våra samhällen, ja vår historia? Naturligtvis måste vi medborgare tänka så skarpt vi bara kan på hur vi vill och kan ha det. För att sedan bryta våra tankar mot historisk erfarenhet. Alternativet vore ju att kastas fram och åter på den historiska slumpens vågor, eller att helt enkelt hamna i händerna på dem som har modet och kraften att påstå att det är deras idéer som ska präglade det framtida samhällets organisation.

Avsikten med Bildas bokserie om politiska ideologier är därför inte att på något enkelt sätt döma i ideologiska frågor. De olika politiska ideologierna ska behandlas med respekt, med siktet inställt på att vaska fram det klokaste de har att säga oss just nu i början av 2000-talet.

En mängd ismer strider om våra själar och därmed om hur våra samhällen bör vara organiserade. Men våra själar består också till stora delar redan från början av politiska ideologier. Våra tankeredskap – ja vi själva! – är resultaten av århundraden av strider mellan ismerna.

Våra politiska synsätt har nämligen en tendens att bli en del av vår identitet. Socialister värjer sig med hetta mot att bli kallade liberaler eller konservativa och tvärtom. Men knacker man lite på orden och ser vad som döljer sig under dem så framträder en mer komplex bild: Människors politiska uppfattningar är för det mesta *blandningar* av attityder och argument från *olika* politiska ideologier. Envetna socialister är ändå på stora samhällsområden i grund och botten anhängare av liberal valfrihet och riksdagens allra tuffaste liberaler är ändå i själ och hjärta övertygade om att planhushållning är det enda rätta på många områden, till exempel när det gäller det allra viktigaste, det som betingar allt det andra i samhället, som produktion av lagar och rättskipning.

Om man laddar ur sig sina mest spontana känsloreaktioner på olika ideologier är det enkelt att se att nästan alla har någonting vettigt att komma med, ja att vi själva, utan att kanske närmare tänka på det, faktiskt redan har tagit till oss idéer också från de ideologier som vid första

påseendet tycks oss mest främmande. Tycker du att kvinnor ska behandlas lika väl som män? Att de viktiga besluten ska fattas kollektivt och demokratiskt? Att det är orätt att plåga djur? Att man bör vara försiktig snarare än att vidta drastiska samhällsförändringar vars konsekvenser man inte riktigt kan överblicka? Att det är riktigt att i första hand främja just det egna landet? Att det är rimligt att varje människa får bestämma över sådant som bara berör henne själv? Ja i så fall svävar skärvor av en mängd ismer omkring i ditt medvetande. I något avseende är du både feminist, socialist, djurrättsförespråkare, konservativ, nationalist och liberal.

Naturligtvis är ambitionen med bokserien Bildas Ismer också att belysa de olika ideologierna i ett kritiskt ljus. Att avlocka dem deras motsägelser, deras svaga punkter, deras tveksamma värderingar och falska antaganden om hur verkligheten ser ut. Men också här är tonen tänkt att vara prövande, eftertänksam. Den som skrivit boken ska inte dömande tala om för läsaren vad det är för fel på en viss ideologi, snarare prövande lägga fram sitt förslag till kritik i en anda av dialog med läsaren, som själv drar egna slutsatser på samma sätt som den som skrivit.

Den enklare typen av ofta aggressiv propaganda som genomströmmar mycket av politiken så som den framskymtar i massmedierna är främmande för bokserien. I en tid då massmediekoncentrationen ger stor opinionsmässig makt åt de stora tidningshusens tvärsäkra ledaravdelningar kanske det folkliga motdraget består i att helt enkelt småle åt all tvärsäkerhet när det gäller svåra frågor. Allra gladast skulle vi bli om bokserien om politiska ideologier blev en liten del av en jättelik folkhögskola som alltmer fjärmade folket från alla auktoriteter till förmån för ett uppfinningsrikt eget tänkande.

Kanske finns det skäl att tro att vi lever i en epok som går en tid av ökad saklighet till mötes. Sannolikt har Sovjetunionens fall och det kalla krigets slut befriat den ideologiska diskussionen från en rad låsningar. Där det tidigare på var och en fanns ett starkt gruppträck att ta ”rätt” ställning till någon ism, är det idag istället möjligt att vara mer sakligt prövande, att inte så snart fördöma eller hylla. Kanske kan vi idag för första gången på länge ta oss tid att ordenligt tänka efter innan vi vet vad vi tycker. Därmed har vi också chansen att bli inte så lite överraskade över vad vi kommer fram till att vi tycker, egentligen.

Det är i alla fall en av tankarna bakom Bildas Ismer. Ingenting är längre självklart. Låt oss tänka efter.

Avsikten med frågorna som följer är att ge både studiecirkel och enskilda läsare hjälp med detta.

Diskussionsfrågor

Kapitel 1. Inledning – definitioner av feminism

1. Enligt författaren kan ordboksdefinitionen användas för att få en bred enighet om att ojämlikhet mellan könen bör motarbetas. Håller ni med om det? Vilken typ av argument för och emot feminism har ni själva stött på?
2. En invändning mot ordboksdefinitionen är att den blir ”tom”. Vad menas med det? Håller ni med om denna invändning?
3. Betrakta de fyra sfärerna av ojämlikhet mellan könen. Vilka är era egna erfarenheter av den typ av ojämlikhet som beskrivs? Är beskrivningen trovärdig? Saknas något i beskrivningen?
4. Kan man kalla sig feminist utan att aktivt arbeta för att avskaffa ojämlikheten mellan könen?
5. Varför menar vissa att ordboksdefinitionen är för ensidig?

Kapitel 2. Fyra matriarker: Liberalfeminism, radikalfeminism, marxism/socialistisk feminism och socialistisk radikalfeminism

1. Diskutera de argument som de tidiga liberalfeministerna framförde i kampen för kvinnors lika politiska och lagliga rättigheter. Behövs dessa argument idag? Är de lämpliga att använda?
2. Diskutera idén om samhällsmoderlighet. Har den någon relevans för samtida feminism?
3. På vilka punkter krockar en ”renlärig” liberalfeminism med en ”renlärig” radikalfeminism?
4. Radikalfeminismen satte sexualiteten främst i analysen och i kampen. Håller ni med om att sexuellt förtryck av kvinnor är en huvudfråga för feministisk kamp?
5. Vilka är sambanden, om det finns några, mellan kampen för kvinnors respektive homosexuellas kamp för frigörelse?
6. Är det lättare att frigöra sig från kvinnoförtryck som lesbisk än som heterosexuell?
7. Bör kvinnor organisera sig separat från män?
8. Diskutera Marx och Engels analys av kvinnoförtryck. Är den rimlig? Författaren menar att marxismens synsätt präglade de socialistiska rörelsernas inställning till feminism på avgörande sätt. Stämmer det? Har ni egna erfarenheter av detta?

9. Socialistisk radikalfeminism vill inte utse vare sig köns- eller klassförtryck till en mer grundläggande form av förtryck än den andra. Är det en rimlig ståndpunkt?
10. Drabbar kvinnoförtryck kvinnor i överklassen på samma sätt som det drabbar lågavlönade kvinnor eller finns det skillnader? Försök hitta exempel oavsett hur frågan besvaras!
5. Omsorgsetik bygger på tanken att moderskap och omsorgsarbete som varit/är traditionellt kvinnliga sysslor ger upphov till värden och sätt att tänka som är värdefulla för samhället i stort. För att tillvarata omsorgsarbetets etiska potential krävs dock ett feministiskt medvetandegörande och förändring av villkoren för omsorgsarbete, menar de teoretiker som framfört tanken. Diskutera denna tanke. Är den rimlig? Jämför med idén om samhällsmoderlighet som togs upp i kapitel två.

Kapitel 3. Från patriarkat till genussystem

1. Vad menar författaren med att beskrivningen av de fyra sfärerna av ojämlikhet mellan könen är en beskrivning av det svenska genussystemet?
2. Diskutera innebörden i genusdualismen i vårt tänkande. Kan ni hitta fler exempel på motsatspar som förknippas med manligt/kvinnligt? Exempel på motsatspar där hierarkin mellan manligt/kvinnligt är den motsatta?
3. Vad är huvudinnehållet i den konstruktivistiska synen på kön (se även kapitel två om könets natur)? Är den rimlig?
4. Vilka likheter och skillnader finns det mellan Gayle Rubins och Yvonne Hirdmans begrepp genussystem?
5. Hitta exempel på arbetsdelning mellan könen. Har ni egen erfarenhet av eller hört berättas från tidigare generationer om sysslor förknippade med manligt/kvinnligt som nu blivit genusneutrala? Vilka sysslor är mest genusbestämda idag? Finns det några sysslor som är helt förbjudna för ettdera könet? Finns det något bra med arbetsdelning mellan könen? Bör kvinnor göra värnplikt? Kan man tänka sig en arbetsdelning mellan könen som inte leder till ojämlikhet mellan könen?
6. Pigdebatten illustrerar att både ett köns- och ett klassperspektiv är nödvändigt för att genomskåda de mekanismer som skapar ojämlikhet mellan könen, skriver författaren. Vad menar hon med det? Håller ni med?
7. Författaren talar om ”piglösningen” på barnafödandet. Vad menar hon med det? Kan en sådan lösning komma att förverkligas?
8. Vilka mekanismer skapar löneskillnader mellan könen? Vilken roll spelar löneskillnader för kvinnors underordning, enligt författaren? Instämmer ni? Hur upphäver man löneskillnader mellan könen? Finns det fall då de bör bevaras? Hur bör vi förhålla oss till löneskillnader mellan könen på en global nivå?

Kapitel 4. Sexualitet, moderskap, omsorg och kvinnors arbete

1. Bör pornografi bekämpas? Får en feminist gilla pornografi? Är ”pornografi teorin, våldtäkt praktiken”?
2. Är det riktigt att kriminalisera köp av sexuella tjänster?
3. Varför har den feministiska inställningen till moderskap präglats av ambivalens? Känner ni igen er i de attityder som beskrivs? Hur bör en feminist se på moderskap?
4. Diskutera Nancy Chodorows teori om barns socialisering till kvinnor och män. Är den rimlig?

Kapitel 5. Kunskap – att vidga det mänskliga

1. Vad är androcentrism? Vilka exempel på androcentrism har ni själva stött på?
2. Hos Immanuel Kant är androcentrismen implicit, menar Jean Grimshaw. Vad menar hon med det? Kan ni hitta exempel på liknande sätt att utesluta eller nedvärdera kvinnor?
3. Att kunskap är makt skulle många feminister skriva under på. Diskutera denna tanke. Har ni egna erfarenheter av detta sätt att se på kunskap? Har ni invändningar mot resonemangen? Är kunskap alltid kopplat till makt?

Kapitel 6. Postmodernism, queer och feministiska män.

1. Varför har feminister både utvecklat och kritiserat postmodernistiska tänkesätt?
2. Judith Butler har drivit den konstruktivistiska synen på kön ett steg längre än tidigare, skriver författaren. Diskutera Butlers syn på genus. Är den rimlig?
3. Butler har kritiserats för att påstå att genus är som ett klädesplagg som man kan ta av och på efter behag, en

- tolkning hon själv tillbakavisar. Liknelsen mellan genus och klädesplagg handlar om under vilka omständigheter genus kan förändras. Kan genus ibland vara som ett klädesplagg, det vill säga lätt att kasta av sig? Vilka delar av genusidentiteten är svårast att kliva ur?
4. Flera feministiska tänkare kommer fram till att den konstruktivistiska synen på kön för med sig att även heterosexualitet, liksom sexuell identitet överhuvudtaget, måste ses som kulturellt skapat. Jämför Adrienne Rich resonemang (kapitel två), Gayle Rubins (kapitel tre) och queerteorins tänkesätt. Är dessa idéer rimliga?
 5. Michael Kimmel menar att en orsak till mäns rädsla för feminism är att de inte är huvudpersoner i feminismens projekt. Vad anser ni om det påståendet?
 6. Hur bör män förhålla sig till feminism?

Kapitel 7. Etnicitet och kulturskillnad

1. Frågan om skillnader mellan kvinnor har dominerat feministisk debatt de senaste åren. De skillnader som oftast tas upp är de som har att göra med klass, etnicitet och sexuell identitet. Vilka andra skillnader mellan kvinnor är viktiga att uppmärksamma? Hur bör skillnader mellan kvinnor hanteras inom feminismen?
2. Författaren diskuterar flera paralleller mellan etnicitet och kön. Diskutera dem. Kan ni hitta flera sådana paralleller?
3. Varför har feminismen anklagats för att vara rasistisk?
4. Bland kvinnor i etniska minoriteter har det funnits en spänning mellan en identitetspolitik och en skillnadspolitik, skriver författaren. Diskutera denna problematik. Är den relevant för etniska minoriteter i Sverige? Kan ni hitta paralleller till kvinnors sätt att organisera sig i förhållande till män?

5. Kärnan i den debatt som följde på hedersmordet på Fadime Sahindal formulerades i frågan om Fadime mördades för att hon var kvinna eller för att hon tillhörde en viss kultur. Men svaret måste bli ett både och, skriver författaren. Vad menar hon med det? Vad anser ni?

Kapitel 8. Feministisk utopi och vägen till lycka

1. Författaren gör tankeexperimentet att kvinnor går samman över partigränserna och agerar för gemensamma mål. Är det en lämplig feministisk strategi? Är den möjlig att genomföra? Finns det exempel på att den varit lyckosam tidigare?
2. Vad är författarens argument för att sätta som ett överordnat politiskt mål att skapa jämlikhet och demokrati i reproduktion och sexualitet? Vad anser ni om denna tanke? Hur ska man förstå tanken om demokrati inom detta område? Vilka konkreta politiska förändringar skulle förverkligandet av den leda till?
3. Diskutera författarens åsikt att kvinnor har rationella skäl för att vara upptagna av relationer och romantik.
4. Författaren menar att frågan om barnafödande hänger samman med etniska minoriteters ställning i Sverige. Hurdå? Vad anser ni om denna problematik?
5. Diskutera författarens åsikt att frågan ”Vad är en kvinna?” bör omformuleras till ”Vad vill kvinnor politiskt?”. Vilka är hennes argument? Vad anser ni?
6. Författaren menar att feminismen måste bevara en grundmurad anti-hierarkisk hållning. Vad anser ni? Hur skulle en sådan feminism se ut i praktiken?